

QLOBALLAŞMA ŞƏRAİTİNDƏ AZƏRBAYCANIN İQTİSADI TƏHLÜKƏSİZLİYİ

İ.S.Rüstəmov¹, R.A.Pənahlı²

¹i.e.n., dosent, İqtisadiyyat və Menecement fakültəsi, ADNSU

²magistr, Biznesin Təşkili və İdarə olunması, UNEC

e-mail: ¹adnsueconomy@gmail.com; ²rp2016@mail.ru

Daxil olmuşdur: 15 dekabr 2019; qəbul edilmişdir: 25 dekabr 2019.

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi Azərbaycanda istehsalat proseslərinin təhlükələri və təhlükəsizliyinə təhdidlərin nəzəri əsaslandırılması sayəsində ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinə qiymət verilməsidir.

Məqalədə qloballaşma şəraitində iqtisadi təhlükəsizliyin imkanları və təhlükələri təhlil edilmiş, müasir şəraitdə Azərbaycanın inkişafının əsas strategiyaları təsvir olunmuşdur. Tədqiqatda ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyi, iqtisadiyyatın real sektorunda milli maraqların təmin edilməsi, təhlükələrin aşkarlanması və qiymətləndirilməsi, onların azaldılması üzrə tədbirlərin görülməsi problemləri təqdim edilmişdir.

Açar sözlər: iqtisadi təhlükəsizlik, milli təhlükəsizlik, qloballaşma, strategiya, monitoring.

Jel: E01, F52, F65, L16, G17

ECONOMIC SECURITY OF AZERBAIJAN IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

I. S. Rustamov¹, R. A. Panahli²

¹associate prof., Department of Economics and Management, ASOIU

²master, Organization and Management of Business, UNEC

e-mail: ¹adnsueconomy@gmail.com; ²rp2016@mail.ru

Received: 15 December 2019; Accepted: 25 December 2019.

Abstract

It is commonly known that a theory of economic security is one of the most important new problems of economic science. Economic security includes a number of areas among which the mechanism for ensuring it based on the definition of external and internal factors is the most important condition for the economic security of the country.

The article describes possibilities and threats of economic security in the context of globalization. The main strategies of Azerbaijan development in modern conditions are described in this article. It was given studies of the problem of ensuring of the economic security of the country, national interest in the real sector of economic as well as identification and assessment of security threats of its development and substantiation of directions and measures regarding their reduction.

Keywords: economic security, national security, globalization, strategy, monitoring.

Jel: E01, F52, F65, L16, G17

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ АЗЕРБАЙДЖАНА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

И. С. Рустамов¹, Р. А. Панахли²

¹к.э.н., доцент, факультет экономики и менеджмента, АГУНП

²магистр, Организация и управление бизнеса, UNЕС

e-mail: ¹adnsueconomy@gmail.com; ²rp2016@mail.ru

Резюме

В статье описаны возможности и угрозы экономической безопасности в условиях глобализации. Представлен анализ состояния этой проблемы и приведен анализ существующих подходов. Также описаны основные стратегии развития Азербайджана в современных условиях.

Приведены исследования проблем обеспечения экономической безопасности страны, национальных интересов в реальном секторе экономики, выявлены и оценены угрозы безопасности его развития и обоснованы направления и меры по их снижению.

Ключевые слова: экономическая безопасность, национальная безопасность, глобализации, стратегия, мониторинг.

Jel: E01, F52, F65, L16, G17

Məlum olduğu kimi, iqtisadiyyat elminin ən mühüm yeni problemlərindən biri iqtisadi təhlükəsizlik nəzəriyyəsidir. İqtisadi təhlükəsizliyə bir neçə istiqamət daxildir. Onların sırasında ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin ən mühüm şərti kimi xarici və daxili amillərlə müəyyən edilən mexanizmin təmin edilməsidir.

İqtisadiyyatda yüksəliş tendensiyalarının saxlanılması və inkişafı üçün ölkədə ilk növbədə iqtisadiyyatın real sektorlarında risklərin və təhlükələrin yumşaldılması və qarşısının alınması vacib şərtidir. Bu istiqamətə yönəldilmiş iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsinin elmi əsaslandırılmış strategiyasının hazırlanması olduqca zəruridir.

Göstərilən problemin aktuallığı əvvəlki balanslaşdırılmamış iqtisadiyyatın möhkəmlik ehtiyatlarının tükənməsi ilə əlaqələndirilir. Bu məsələyə yeni təsərrüfat modelinin formalaşdırılmasının tamamlanmaması da öz təsirini göstərmişdir.

Bununla yanaşı, qlobal iqtisadi məkanın formalaşması, inteqrasiya proseslərinin inkişafı, ölkələrin iqtisadi maraqlarının dəyişməsi ilə şərtlənən yeni təhlükə və risklər yaranmışdır.

Yuxarıda şərh edilənlər kompleks şəkildə ölkənin və onun real iqtisadiyyat sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə istiqamətlənmiş səmərəli metod və alətlərin elmi axtarışının aktuallığını və nəticələrinin xüsusi praktiki əhəmiyyətini şərtləndirir. Göstərilən məqsədin yerinə yetirilməsi üçün tədqiqat obyektinin qismində ölkənin real iqtisadi sektorunda onun təhlükəsizliyi və sabitliyinin təmin edilməsi kontekstində müasir inkişaf tendensiyaları seçilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, qloballaşma təkcə dünya miqyasında deyil, həm də regional səviyyədə təzahür edir. XXI əsrdə beynəlxalq əməkdaşlığın mühüm tərkib hissəsi regional əməkdaşlıq və inkişafdır. Bu, belə demək olarsa, məhdud miqyasda birliklər yaradan ölkələr qrupunu əhatə edən qloballaşmadır ki, həmin birliklərdə ticarətin böyük və ya kiçik liberallaşması, kapital və insanların müvafiq inteqrasiya qruplaşması daxilində hərəkəti baş verir. Müasir beynəlxalq münasibətlərdə regional amilin mühümlüyü əhəmiyyətli dərəcədə artır. Dünya regionçuluğu, qloballaşmanın təzahürlərindən biri və eyni zamanda onun əks tendensiyası olmaqla, tez-tez dövlətlərin iqtisadi inteqrasiyasında təzahür edir. İqtisadi inteqrasiya bloklarının yaradılması üçün istinadlar aşağıda göstərilənlər ola bilər: inteqrasiya edən ölkələrin iqtisadi inkişaf səviyyələrinin oxşarlığı; dövlətlərin ərazi yaxınlığı; iqtisadi, ərazi və digər problemlərin ümumiliyi; nümayiş effekti; domino effekti (blokdan kənarda qalan ölkələr daha pis inkişaf edir, onlar bloka can atmağa başlayırlar); hegemon dövlətlə qarşıdurma.

Nümunə qismində Azərbaycanın 2019-cu ilin nəticələri üzrə yüzdən çox ölkə ilə olan xarici ticarət münasibətlərini göstərmək olar, onlardan onu MDB ölkələridir. Azərbaycanın xarici ticarət dövriyyəsi üzrə əsas ticarət tərəfdaşları Rusiya, Qazaxıstan, Ukrayna, Türkiyə, İrandır.

Digər bir nümunə Avropa İttifaqı ola bilər ki, burada kapital çıxarılmasının və kapital gətirilməsinin 55%-dən çoxu qarşılıqlı kapital qoyuluşlarının payına düşür [1, səh. 37].

Ölkə iqtisadiyyatının real sektorunun inkişafının strateji məqsədlərinə qloballaşma prosesinin təsiri

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşması və əməyin beynəlxalq bölgüsü şəraitində Azərbaycan iqtisadiyyatının real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin mühüm amillərindən biri onun rəqabət qabiliyyətli olmasıdır. 2008-ci ildə başlayan həddən artıq istehsalla əlaqədar dünya iqtisadi böhranı mövcud beynəlxalq rəqabəti

əhəmiyyətli dərəcədə kəskinləşirdi və bununla da dünya regional iqtisadi tərəfdaşlar arasında təsir sahələrinin yenidən bölünməsi üçün şərait yaratdı.

Ölkənin real iqtisadiyyat sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi səviyyəsi haqqında söhbət düşərkən ilk növbədə ümumi daxili məhsul (ÜDM) kimi makroiqtisadi göstəricinin mütləq qiyməti və dəyişiklik dinamikasını təhlil etmək lazımdır. Formal olaraq Azərbaycanda son illər ərzində bu göstərici ilə əlaqəli olan vəziyyət kifayət qədər yaxşıdır – onun sabit artımı müşahidə olunur.

Cədvəl 1-də 2019-cu il üçün əhalinin sayı, ÜDM-in həcmi və əmək məhsuldarlığı göstərilir.

Cədvəl 1. 2019-cu ildə əhalinin sayı, ÜDM-in həcmi və əmək məhsuldarlığı *

Ölkə	Əhalinin sayı, milyon nəfər	İqtisadiyyatda məşğul olanların sayı, milyon nəfər.	ÜDM həcmi, milyard dollaradambaşına	Əhalinin ÜDM həcmi, min. dollar	Əmək məhsuldarlığı, min. dol./nəfərə
Azərbaycan	10,000067	2,64	16,2	3,12	20,8
Qazaxıstan	15,522373	8,611	196,4	12,65	22,8
Qırğızıstan	5,587443	2,344	12,02	2,15	5,2
Rusiya	138,739892	75,49	2223	16,02	29,4
Türkiyə	78,785548	25,64	960,5	12,19	37,5
Çin	1336,718015	815,3	10090	7,600	12,4
ABŞ	313,232044	153,9	14660	46,80	95,3
Yaponiya	126,475664	62,97	4310	34,08	68,4
Fransa	65,312249	29,32	2145	32,84	73,2
İtaliya	61,016804	24,98	1774	29,07	71,0
İsveç	9,088728	4,961	354,7	39,03	71,5
Böyük Britaniya	62,698362	31,52	2173	34,66	68,9
Almaniya	81,471834	43,44	2940	36,09	67,7

* Mənbə: *Central Intelligence Service. The World Factbook. – 2019 [7].*

Qeyd:** Göstərici müəllif tərəfindən ÜDM həcminin iqtisadiyyatda məşğul olan əhalinin sayına nisbətə hesablanmışdır.

Azərbaycanın iqtisadi təhlükəsizliyi və onu müəyyən edən amillər

Son illərdə ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyi təkcə iqtisadçıların deyil, həm də politologiya, beynəlxalq münasibətlər və s. sahələrdə çalışan alimlərin diqqətini cəlb edən aktual problemlərdən biridir. Azərbaycanın təsərrüfat sisteminin bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə keçidi, sosial sahənin islahatları, yeni iqtisadi institutların yaranması, yəni ölkənin sistemli sosial-iqtisadi transformasiyası müvafiq dəyişikliklər yaratdı.

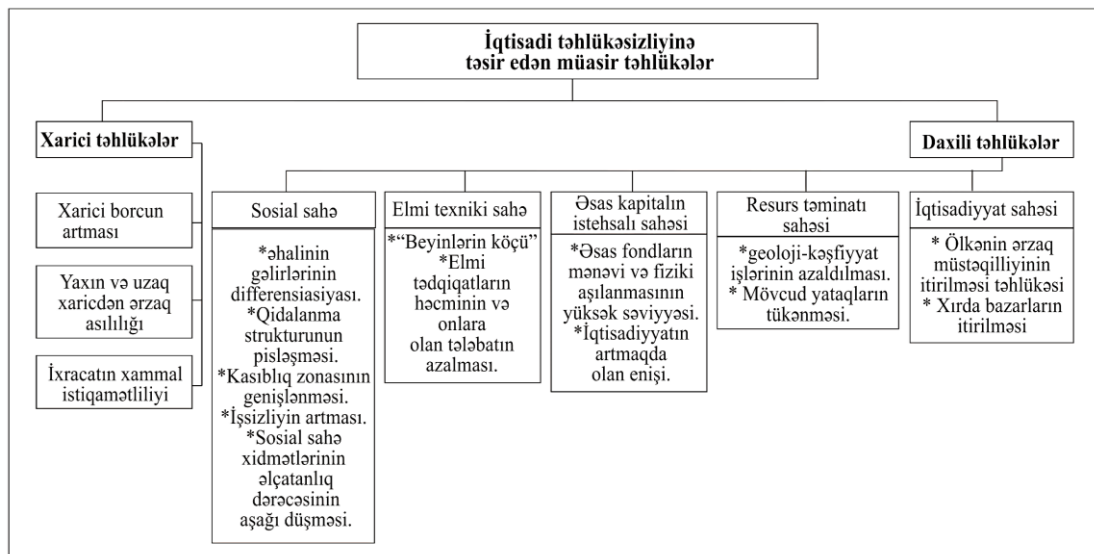
İqtisadi təhlükəsizliyin əsas kateqoriyaları bu anlayışın aşağıda qeyd edilən əsas müddəalarında mövcuddur:

1. Təhlükəsizlik – şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin həyati mühüm əhəmiyyətli maraqlarının daxili və xarici təhlükələrdən qorunmuş vəziyyətdə olması.
2. Həyati mühüm maraqlar – təmin edilməsi şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mövcudluğunu və progressiv inkişafını etibarlı şəkildə təmin edən tələbatların məcmusu.
3. Təhlükəsizliyin əsas obyektlərinə aid edilir: şəxsiyyət – onun hüquq və azadlıqları; cəmiyyət – onun maddi və mənəvi dəyərləri; dövlət – onun konstitusiya quruluşu, suvereniteti və ərazi bütövlüyü.
4. Təhlükəsizliyə təhlükə - şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin həyati mühüm maraqlarına təhlükə yaradan şərtlər və amillərin məcmusu.
5. Daxili və xarici təhlükə mənbələrindən təhlükəsizlik obyektlərinə gələn real və potensial təhlükə daxili və xarici təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə fəaliyyətin məzmununu müəyyən edir [2, səh. 88].

Ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinə təhlükələr

Ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin əsas problemi onun üçün real olan təhlükələr haqqında düzgün təsəvvürlərə malik olmaqdır.

Bütövlükdə söyləmək olar ki, iqtisadi təhlükəsizliyə təhlükələr iqtisadiyyatın olduqca mühüm sahələrini əhatə edir, insanın həyat fəaliyyətinin fundamental əsaslarına toxunur. Onlar daxili və xarici təhlükələrə bölünürlər (Sxem 1).

Sxem 1. Azərbaycanın iqtisadi təhlükəsizliyinə təsir edən müasir təhlükələr

İqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsinin amil və şərtlərinin monitorinqinin metodiki əsasları

Ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyini təhdid edən və onun depressiv inkişafını şərtləndirən amillərin daima güclənməsi qarşısından gələn təhlükənin vaxtlı-vaxtında qarşısının alınmasına köməklik etmiş olardı. Zəruri əks və müdafiə tədbirlərinin görülməsi məqsədi ilə ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinə və onun təsərrüfat subyektlərinə qarşı təhlükələrin formalaşması vacibdir. Bu isə realizə edilməsi üçün istinadlar yaradan şərtlərin və amillərin monitorinqi sisteminin yaradılması haqqında məsələni gündəmə gətirir. Yerinə yetirilən təhlil monitorinqin həyata keçirilməsi məzmunu və ardıcılığını müəyyən etməyə imkan yaratmışdır ki, bunlar cədvəl 2-də təqdim edilmişdir.

Cədvəl 2. Monitorinqin həyata keçirilməsinin məzmunu və ardıcılığı

Mərhələ	Monitorinq mərhələsinin məzmunu
1	Ölkə inkişafının vəziyyəti və dinamikasının qiymətləndirilməsi.
2	İqtisadiyyatın inkişafının destruktiv tendensiyaları və proseslərinin; ölkənin, ayrı-ayrı ərazi vahidlərinin, müəssisələrinin (təsərrüfat subyektlərinin) – monitorinq obyektinin iqtisadi təhlükəsizliyinə təhlükələrin eyniləşdirilməsi.
3	Monitorinq obyektinin, onun fəaliyyət spesifikasiyasının nəzərə alınması ilə, iqtisadi təhlükəsizliyinin qiymətləndirilməsinin texniki-iqtisadi göstəriciləri sisteminin formalaşdırılması.
4	Monitorinq obyektinin vəziyyətini xarakterizə edən məlumatların toplanması və hazırlanması: təhdidedici amillərin milli iqtisadiyyata təsirinin səbəbləri, mənbələri, xarakteri, intensivliyinin müəyyən edilməsi.
5	Monitorinq obyektinin inkişafının perspektivli istiqamətlərini xarakterizə edən amillərin aşkar (müəyyən) edilməsi.
6	Monitorinq obyektinin inkişaf ssenarisi və ya strategiyalarının modelləşdirilməsi və formalaşdırılması.
7	Təhdidedici amillərin istər milli iqtisadiyyata, istərsə də ölkənin sosial, innovasiya və digər fəaliyyət sahələrinə təsirinin nəticələrinin proqnozlaşdırılması.
8	İqtisadi təhlükəsizlik göstəricilərinin və onların inkişaf tendensiyalarının sistemli təhlilinin aparılması.
9	Monitorinq obyektinin iqtisadi təhlükəsizliyinə təhlükələrin qarşısının alınması və zərər-sizləşdirilməsi üzrə konkret təkliflərin hazırlanması.

Bizim fikrimizcə, ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin vəziyyətinə təklif edilən metodiki yanaşma, təhlil və diaqnostika alətləri kifayətli dolğunluqla müəssisənin iqtisadi təhlükəsizliyinə təhlükə törədən amillər kompleksini tədqiq etməyə, şüurlu və məqsədyönlü şəkildə zəruri monitorinqi təşkil etməyə və həyata keçirməyə, dinamik dəyişən sosial-iqtisadi vəziyyəti sistemli təhlil etməyə, qəbul edilən idarəetmə qərarlarının texniki-iqtisadi əsaslandırılmasını aparmağa imkan verir [3, səh. 65].

Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyi və onun təmin edilməsi mexanizmləri

Ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsində real sektorun xüsusi əhəmiyyətinin təsdiqi belə bir faktdır ki, Azərbaycanın dövlət büdcəsinin əhəmiyyətli bir hissəsi iqtisadiyyatın real sektorunun inkişafına yönləndirilir [4, səh. 74].

İqtisadiyyatın real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinə təhlükələr və onları müəyyən edən amillər

İqtisadi təhlükəsizlik baxımından respublikada real sektorun vəziyyətinin təhlili və qiymətləndirilməsi ölkədə tələb edilən bir çox şərtlərin (etibarlı metodik yanaşmaların, lazımı informasiyanın, xüsusi analitik xidmətlərin və s.) kifayətli olmaması səbəbindən olduqca çətinlikdir. Əsas çətinlik real sektorun vəziyyətinə, onun ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinə təsirinə birmənalı inteqral qiymətin verilməsinin mürəkkəbliyindən ibarətdir. Təəssüflər olsun ki, iqtisadi təhlükəsizliyin tədqiqində qeyd edilən aspekt özünün aktuallığına baxmayaraq sona qədər tamamlanmamışdır.

İqtisadi təhlükəsizliyə təhlükənin ən mühüm amillərindən birinə malların istehlakı və istehsalı arasındakı sistemli disbalansı aid etmək lazımdır ki, bu, istehlak idxalı hesabına kompensasiya edilir.

İqtisadi təhlükəsizliyə təhlükənin ikinci mühüm amili iqtisadiyyatın iqtisadi potensialı və sənaye istehsalı dinamikası arasında qırılma nöqtələrində istehsalat prosesinin pozulmasıdır. Bu transformasiya proseslərinin (iqtisadiyyatın liberallaşdırılması, dövlət müəssisələrinin özəlləşdirilməsi, tələbat və maliyyə məhdudiyyətləri əsasında makroiqtisadi sabitləşmə) təsiri altında yaranmışdır [5, səh. 97].

İqtisadiyyatın real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinə təhlükənin üçüncü amili – daxili bazarın ərzaq mallarının idxalından asılılığı ilə şərtlənən Azərbaycanın ərzaq təhlükəsizliyi problemlərinin nisbətən kəskinləşməsidir.

Dördüncü amil – kənd təsərrüfatının böhranlı vəziyyətidir, hansı ki, respublikanın təməl sahələrindən biridir və əhalini ərzaq məhsulları və emal sənayesinin bir sıra sahələrini xammalla təmin edir. Məhz buna görə aqrar sektorun inkişaf səviyyəsi ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin və cəmiyyətin ictimai-siyasi sabitliyinin həlledici amilidir.

Aparılan tədqiqat əsasında ehtimal edirik ki, aqrar sektorda iqtisadiyyatın əhəmiyyətli təhlükələri aşağıdakılardır:

- kənd təsərrüfatının təbiət amillərindən yüksək dərəcədə asılılığı;
- istehsalatın texniki təchizatının nisbətən aşağı səviyyəsi, belə ki, kənd təsərrüfatı mallarını istehsal edənlərin ixtiyarında hələ də köhnə işlənmiş texnika qalmaqdadır;
- kənd təsərrüfatı mallarını istehsal edənlərin qeyri-kafi sosial-iqtisadi və-ziyyyəti, bu da özünü kənd sakinlərinin şəhərdə olduğundan daha aşağı həyat səviyyəsində

yaşamalarında, yüksək aqrar işsizlikdə, pis əmək və məişət şəraitinin mövcudluğunda göstərir;

- xaricdən gətirilən ərzaq məhsullarının idxal ekspansiyasına qarşı ölkə məhsullarının kifayət dərəcədə rəqabət qabiliyyətli olmaması;
- zəif maliyyə bazası, dövriyyə vəsaitləri çatışmamazlığı, kreditlərin alınmasında çətinliklər (məsələn, bank faizləri) [6, səh. 50].

Azərbaycan istisadiyyatının real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi strategiyası

Çoxtərəfli bazar iqtisadiyyatı şəraitində dövlət iqtisadiyyatın real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinin dəstəklənməsi üçün struktur dəyişiklikləri və pul-maliyyə axımlarının dayanıqlı tənzimlənməsi yolu ilə ictimai istehsal prosesinə optimal təsir göstərilməsini təmin etməyə borcludur.

Real sektorun iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üzrə dövlətin əsas fəaliyyətinə aşağıda göstərilən elementlər daxildir:

- ölkə iqtisadiyyatının real sektorunun inkişafının obyektiv və hərtərəfli monitorinqi üçün informasiya bazasının yaradılması;
- iqtisadiyyatın real sektoru sahəsində milli maraqları xarakterizə edən və regionun iqtisadi təhlükəsizliyi tələblərinə cavab verən meyar və parametrlərin müəyyən edilməsi;
- sektorun iqtisadi inkişafının dayanıqlığını pozan və şəxsiyyətin, əhalinin və bütövlükdə dövlətin həyati mühüm maraqları üçün təhlükə yaradan amillərin monitorinqi;

strateji göstərişlərin əsas xasiyyətnamələri, onların realizə edilməsi təhlükələri, inzibati idarəetmə, büdcə-maliyyə və əhalinin sosial müdafiə mexanizmləri sahəsində mühüm zərərsizləşdirmə siyasəti istiqamətləri Cədvəl 3-də təqdim edilmişdir.

Cədvəl 3. Dövlət iqtisadiyyatının real sektoruna iqtisadi təhlükələrin zərərsizləşdirilməsi

Strateji göstərişlər və realizə edilmə mərhələləri	Realizə edilmənin əsas təhlükələri	İRS İT-nə təhlükələrin zərərsizləşdirilməsi üzrə tövsiyələr		
		Dövlət idarəetməsi	Maliyyə-büdcə siyasəti	Sosial müdafiə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi
1. Böhranlı sahələrin maliyyələşdirilmə həcmələrinin minimallaşdırılması	Hasilat və metalistehsalı sahələrinin payının artırılması	Hasilat və metal istehsalı sahələrində MSQ və korporasiyaların formalaşdırılmasına təşəbbüs	Böhranlı sahələrin qeyri-istehsal maliyyə-ləşməsi həcmələrinin minimallaşdırılması	İnkişaf əmək yüklü yolunun stimullaşdırılması

2. Kapital qoyuluş- larının yüksək səmərəli və rəqabət qabiliyyətli sahələrdə cəmləşdirilməsi-	Maşınqayırma, yüngül sənaye, elmtutumlu sahələrdə, neft kimyasında enişin artması	Xarici iqtisadi fəaliyyətin genişləndirilməsini təşviq etmək: beynəlxalq nəqliyyat və informasiya kommunikasiyalarının, xarici nümayəndəliklərin, biznes mərkəzlərin yaradılmasına dəstək vermək	Dövlət zəmanətləri, girov, paylı iştirak və layihələrin maliyyələşdirilməsində iştirak vasitəsi ilə özəl və xarici kapitalın cəlb edilməsi məqsədi ilə əlverişli investisiya mühitinin yaradılması	Təkrar peşə hazırlığı və kadrların ixtisaslarının yüksəldilməsinin təşkili
3. Respublika və regional orqanlar tərəfindən həyata keçirilən irimiqyaslı regionlararası tədbirlər vasitəsi ilə böhranlı sahələrin staqnasiya vəziyyətindən çıxarılması	İstehsalatın özəlləşdirilməsi	Kartel razılaşmaları əsasında mal bazarlarının bölünməsinə dəstək olmaq	Vəsaitlərin cəlb edilməsi üçün xırda investorların yüksək rentabelli müəssisələrə qoyuluşlarına faizləri artırmaq, dividendlərin rüblük ödənilməsinə təmin etmək	Əhalinin böhranlı rayonlardan miqrasiyası zamanı maddi köməklik göstərmək
4. Böhranlı sahələri tədricən rəqabət qabiliyyətli iqtisadiyyatı olan sahələrlə iqtisadi fəallıq sahəsinə cəlb etmək	Elmi-texniki potensialın bundan sonra da deqradasiyasız təhlükəsiz saxlanması	Keyfiyyətin təmin edilməsinin mövcud sistemlərinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasını həyata keçirmək	Müxtəlif səviyyəli büdcələrin qarşılıqlı fəaliyyətinin qaydalaşdırılması yolu ilə istehsalatın maliyyələşdirilməsinə yönəldilən büdcə vəsaitlərinin payını artırmaq	İş qüvvəsinin ərazi səfərbərliyinin yüksəldilməsi üzrə kompleks tədbirlər həyata keçirmək
5. Böhranlı sahələrin rəhbərliyində planlı-inzibati başlanğıcın gücləndirilməsi	Uzaq perspektivdə xarici bazarlarda hasilat və emal sahələrinin rəqabət qabiliyyətliliyinin aşağı düşməsi	Texnoloji və resurs transfertinin dəstəhlənməsi. Böhranlı sahələrin yaradılan texnologiyaların təsiri dairəsinə cəlb olunmasına yardım etmək	Büdcə və kredit resurslarının aşkar rəqabətli bölüşdürülməsi. Dövlət borcları sisteminin inkişaf etdirilməsi	Özəl və sahibkarlıq sektoru və kiçik biznesin digər formaları stimullaşdırılır.
6. Elmi-texniki potensialın ixtisaslaşmasının qorunub saxlanması; digər innovasiyaların istehsalatın kooperasiyasının inkişaf etdirilməsi	Rəqabət qabiliyyətli olmayan ETİ və digər innovasiyaların müəssisələrin saxlanması	İnnovasiyalı layihələrin və müsabiqəsi üzrə komitələrin yaradılması	Müəssisələrin innovasiya fəallığının yüksəldilməsi	ETİ-nin məşğulluğunun, məcburi işdən azad edilmə zamanı onların sosial müdafiəsinin təmin edilməsi

Beləliklə, qloballaşma şəraitində Azərbaycanın və onun iqtisadiyyatının real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyi üzrə aparılan tədqiqat aşağıda göstərilən nəticələrə gəlməyə və onların əsasında müvafiq tövsiyələr verməyə imkan yaradır.

Nəticə

1. İqtisadi təhlükəsizlik və milli iqtisadiyyatın imkanlarının, onların həyata keçirilməsi şəraitinin mümkünlüyü üçün dünya və ölkə iqtisadi məkanında milli maraqların müdafiəsinin təmin edilməsinin vacibliyi faktlarla göstərilmişdir.
2. Dünya iqtisadiyyatının qloballaşması və əməyin beynəlxalq bölgüsü şəraitində Azərbaycan iqtisadiyyatının real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin ən mühüm amillərindən birinin onun rəqabət qabiliyyətli olması qeyd edilmişdir.
3. Ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyindəki parametrlərin dəyişməsində müsbət və mənfi tendensiyaların aşkar edilməsi üçün onların statikada deyil, dinamikada göstərilməsinin mütləqliyi vurğulanmışdır.
4. Azərbaycanın iqtisadi təhlükəsizliyinə xarici və daxili təhlükələrin qarşılıqlı əlaqəli strukturu əsaslandırılmışdır.
5. Azərbaycanın iqtisadi təhlükəsizliyinin monitorinqi sisteminin əsas perspektivli məqsədləri hazırlanıb, eləcə də monitorinqin həyata keçirilməsinin məzmunu və ardıcılığı təqdim edilmişdir.
6. Respublikanın iqtisadi təhlükəsizliyinə qarşı təhlükələrin ən mühüm amilləri sadalanmışdır.
7. Müəllif tərəfindən iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə dövlət idarəetmə orqanları tərəfindən həyata keçirilməli olan fəaliyyətin əsas istiqamətləri formalaşdırılmış, Azərbaycan iqtisadiyyatının real sektorunun iqtisadi təhlükəsizliyinin yüksəldilməsinə yönəldilən iqtisadi siyasətin əsas prioritetləri təqdim edilmişdir.

Ədəbiyyat

1. Əliyev A.Ə., A.Ş.Şəkərəliyev. İ.Ş.Dadaşov. Dünya iqtisadiyyatı: müasir dövrün problemləri. Bakı, "Bakı Universiteti", - 2018.- 221səh.;
2. Фролова Е. Д., С. А. Лукьянова.- Мировая Экономика, Екатеринбург, Москва "Международные Экономические Отношения: Современное Состояние, Проблемы и Основные Тенденции Развития", -2016, 182с.;
3. World Investment Report 2015: Reforming International Investment Governance. New York and Geneva: UNCTAD, 2015. 225p.;
4. Mahfi Eğilmez, Ercan Kumcu. Ankara – Ekonomik bilgi "Ekonomi Politikası", -2015, 211s.;
5. Mehmet Karagül. -Dünya Ekonomisi, Türkiyə, "Təhdit və Fırsatlarıyla", -2017, 252s.;
6. Əhmədov M.A., A.C.Hüseyn. İqtisad Universiteti, Bakı "İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin əsasları", – 2011, 120 səh.;
7. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>.